

Ратовима знања до рата без крви

Живко Лукић, капетан бојног брода у пензији (о књизи Алвина и Хајди Тофлер *Рат и антират*)

Рат и антират

Аутори књиге *Рат и антират* признати су аналитичари западних војних стратегија и писци више познатих дела на те теме у последњих двадесет и пет година. Књига има шест делова: „Сукоб“, „Трајекторија“, „Истраживање“, „Знање“, „Опасност“ и „Мир“, а настала је као резултат анализе развоја најновије америчке војне стратегије. Писана је после операције „Пустинска олуја“, у којој су проверена многа њена начела.

Сукоб

На рад аутора значајно је утицао сусрет са Дон Морелијем, априла 1982, једним од идејних твораца савремене америчке војне стратегије чији је први израз била стратегија Ваздушнокопнене битке – промена модела употребе сирове силе разарајућег оружја ка „сили ума“. У вези с њим, аутори постављају нека основна питања која су одређивала развој нове стратегије. Највећи амерички војни проблем, тада, био је утицај технологије на стратегију, уместо да стратегија одређује технологију, а најзначајнија промена након Вијетнамског рата било је увођење прецизног, вођеног наоружања. На питање може ли да се избегне нуклеарни рат, одговор је да може, али не помоћу дотадашњих метода. Идеја је да војска мора, уместо ка простору, да се оријентише ка времену. Тада аутори постављају једну од основних теза: „Ако је рат раније био превише значајан да буде препуштен генералима, сада је превише значајан да би се препустио незналицама – без обзира носили они униформу или не“. Исто се односи, чак и много више, на антират.

После Другог светског рата (у периоду „хладног рата“) у свету је вођено од 150 до 160 ратова и ратних сукоба, са око седам милиона војних жртава и од 33 до 40 милиона жртава цивилног становништва – не рачунајући рањене, силоване, расељене, болесне и осиромашене. Сви ти ратови и жртве догађали су се у земљама „трећег света“, а

велике силе су само последњих година утрошиле 1.000 милијарди долара да би спречиле да ти сукоби „запљусну“ њихове границе.

Аутори наглашавају значај економског чиниоца у питањима рата и мира, тврдећи да је корак напред „замена војне конфронтације економском конфронтацијом“, из чега следи логичан закључак да ће будући ратови, као и у претходних пола века, да се воде у малим земљама, и у мање или више удаљеним регионима (од САД). „У Северној Америци, Западној Европи и Јапану смо створили зоне мира у којима је рат стварно незамислив“.

Историјски развој човечанства аутори посматрају кроз три „таласа“: први карактерише пољопривреда, други масовна индустријска производња, а трећи – компјутери и информације. Глобално, сада истовремено постоје сва три, али преовлађује трећи талас: „Информација постаје кључни ресурс а необразовани и необучени радници остају без посла“. Дрastiчне разлике и надметања за технолошку премоћ и убудуће ће изазивати ратне сукобе а ратови ће се водити на сасвим другачији начин него до сада.

Трајекторија

Стварне револуционарне промене у војном погледу догодиле су се само два пута у историји, а сада започиње трећа промена, за коју аутори сматрају да ће бити дубља од претходних. Основне одреднице ратовања, од којих зависи дубина тих промена, јесу домет, убојитост и брзина. Револуционарна промена се управо догађа трансформацијом другог таласа, или индустријског друштва, у трећи талас, тј. постиндустријску цивилизацију у САД, Европи и азијском пацифичком региону. Аутори сматрају да се права војна револуција догађа када се целокупно друштво трансформише, присиљавајући своје оружане снаге да се мењају на свим нивоима истовремено – од технологије и културе до организације, стратегије, тактике, обуке, доктрине и логистике: „Када се то догађа, трансформишу се односи војске према друштву и економији а однос војних снага у свету је потпуно поремећен“.

Описујући ратове првог, другог и трећег таласа, аутори откривају логичке везе између друштвено-економских снага, средстава и односа и начина вођења рата, и средстава, организације и развоја ратне стратегије. Тежиште је на наглом развоју средстава за рат и ратне стратегије другог таласа, односно индустријске ере – од краја 19. века до седамдесетих година 20. века, које рат претварају у „покретну траку за производњу смрти“. Касних седамдесетих и почетком осамдесетих година почеле су да се појављују технологије трећег таласа. Тада је носиоцима америчке војне мисли постало јасно да морају из основа да мењају војну доктрину, јер су већ биле досегнуте крајње границе повећања домета, убојитости и брзине наоружања.

С обзиром на чињеницу да је страх од могућности вишеструког, узајамног, нуклеарног уништења довео до блокаде употребе нуклеарног

наоружања, поставило се питање како се супротставити евентуалној совјетској агресији. Тако је настала доктрина активне, истурене одбране и стратегија Ваздушнокопнене битке. Велики значај у теоријској разради нових стратегија има Команда за обуку и доктрине *Training and Doctrine Command – TRADOC*), формирана је 1973. Она је творац *Приручника KoB FM 100-5*, из 1982. године, о Ваздушнокопненој бици, а усавршавала је и разрађивала све америчке војне стратегије до последњег издања од 14. јуна 1993. године. У најновијој верзији *FM 100-5* наглашен је значај разноврсности, тј. способности војске да се брзо окрене од једне врсте сукоба ка другој. Тако се средиште пажње са Европе пребацује на глобални план, и идеју о истуреном распоређивању, тј. базирању снага у близини зоне потенцијалног сукоба, замењује идеја о снагама базираним на америчком тлу, које могу брзо да се пребаце било где у свету. У новој стратегији се преокупација претњом глобалног сукоба са СССР-ом наглашено окренула ка регионалним *contingency* ситуацијама (ванредне кризне ситуације). Аутори наглашавају искуства из најновијих сукоба на Блиском истоку. И даље, указују на логичку паралелу између начина производње у постиндустријској ери трећег таласа и начина вођења рата, указујући да начине стицања богатства Запада одређује и начин вођења рата. При томе, упоредо разматрају десет принципа у економској и ратној сфери: 1) чиниоци производње; 2) неопипљиве вредности; 3) демасификација; 4) рад; 5) иновације; 6) скала; 7) организација; 8) системи интеграције; 9) инфраструктуре, и 10) убрзање. Дакле, принципи су исти осим што се у ратној сфери први принцип претвара у чинилац разарања.

У обе сфере – економској и ратној, карактеристичан је прелазак са „рада мишица ка раду мозга“. Истовремено, наглашава се значај информације и „паметног“ оружја технологија трећег таласа, и наводе примери из операције „Пустинска олуја“, у којој је једна „паметна“ бомба имала већи ефекат од тепиха бомби ескадриле бомбардера у Другом светском рату. Тврдећи да је у Ираку први пут била у потпуности примењена усавршена доктрина Ваздушнокопнене битке, аутори указују на чињеницу да је све то учинило да се широм света мењају војне доктрине и да су на свим језицима света централне теме постале Ваздушнокопнена битка и ваздушнокопнене операције. Сматрају да на глобалном плану постоје земље нивоа развијености сва три таласа и изводе закључак о сукобљавању форми вођења рата. При томе наглашавају да земље првог и другог таласа настоје да дођу до наоружања земаља трећег таласа, од ПВО система до ракета великог домета. Зато, с обзиром на чињеницу да годишње на планети избија око 30 ратних сукоба разних нивоа и интензитета, и у наредној деценији треба очекивати сличну ситуацију, „уколико колективно не учинимо много више на очувању мира и спречавању крвопролића – задатак који ће постати утолико сложенији уколико ескалира разноврсност ратних сукоба“.

У том делу књиге реч је о великим променама у савременом и будућем свету које трансформишу рат и антират, суочавајући миротворце и чуваре мира са потпуно новим питањима, од којих се нека граниче са фантастиком. Наиме, намеће се питање како да се свет суочи са непрекидним избијањем „малих ратова“, од којих ниједан није сличан другом, ко ће владати космосом, могу ли се спречити крвави ратови у којима ће на бојишту „командовати“ вештачка интелигенција и бити употребљена аутономна, програмирана оружја која ће сама бирати циљ и време удара, и треба ли свет да прихвати нову класу наоружања конструисаног за бескрвни рат.

Да би се супротставиле изазовима „многих малих ратова“ САД створиле су специјалне снаге и развиле до највишег степена начин њихове употребе. „До 1992. године америчка команда за специјалне операције је имала 42.000 војника и резервиста у ваздухопловним, поморским и копненим јединицама. Они су били распоређени у 21 земљи...“ Њихова основна намена је обављање задатака у оквиру реализације стратегије Сукоба ниског интензитета. Аутори наводе занимљиве детаље о обучености, опреми и употреби специјалних снага, говоре о рату у космосу и широкој примени сателита огромних могућности, с подацима о специфичним могућностима појединих сателита који чине систем сателитске мреже неопходне за реализацију садашње и будуће војне стратегије Сједињених Држава. Цео проблем се посматра на основу конфронтације с Русијом и Кином, и њихових космичких могућности, али се не занемарује ни будуће тешко идентификовање стварног противника, као што је сада случај са терористичким нападима. Узимајући у обзир висину космичког простора око Земље – око 80.000 km аутори сугеришу три правила:

- ко влада космичким простором око Земље влада планетом;
- ко влада Месецем влада космичким простором око Земље;
- ко влада тачкама Л4 и Л5 влада системом Земља – Месец, при чему су Л4 и Л5 тачке равнотеже – локације у космосу у којима су једнаке привлачне снаге Земље и Месеца.

Аутори разматрају употребу робота у рату, којима се даје све већа самосталност, с могућношћу употребе готово без ограничења, па се предвиђа да би „један од претпостављених циљева у развоју новог наоружања требало да буде смањење или потпуна елиминација људског ризика. Једноставно, наоружање и опрема би до одређеног степена требало да буду без људске посаде.“ Наведено је више примера за могућу употребу робота, посебно употреба постојеће технике без људске посаде у Персијском заливу. Међутим, наглашене су и негативне стране употребе роботике и могућности да роботи измакну контроли људског чиниоца. У том делу књиге посебно се разматра припремљеност људског чиниоца за употребу будућих технологија, а део садржаја односи се на преживљавање при излагању њиховом дејству.

Неколико ставова у поглављу Истраживања посвећено је хемијско-биолошком рату и оружјима која се, у одређеном обиму, сврставају у средства за масовно уништавање – од обичних тровања хемијским и биолошким агенсима до вештачког изазивања „природних“ катастрофа, укључујући селективно и наменско уништавање озонског омотача Земље.

На крају тог дела књиге аутори разматрају „рат без крви“ – неубојита средства којима се противник може савладати без проливања крви и смртоносних последица. То су средства за генерисање разних звучних таласа, светлосних зрака (неке врсте ласера), електромагнетних таласа итд., која противника онеспособљавају, краће или дуже време, без угрожавања његовог живота. У САД (а и на другим странама улажу се знатна средства у тајне лабораторије у којима се истражују ти феномени, а аутори наводе изворе који тврде да би се до успешних резултата могло доћи у наредних пет година. Тај део аутори закључују тврђом да еволуција ратних форми трећег таласа, започета Ваздушно-копненом битком, неће бити завршена док њен централни ресурс не буде схваћен и распоређен. Коначан резултат развоја рата трећег таласа треба да буде пажљиво разрађена „стратегија знања“, што ће рат довести на потпуно нов ниво.

Знање

Истовремено с обликовањем ратне форме трећег таласа почиње да се појављује „ратник знања“ – интелектуалац у униформи или без ње, посвећен идеји да знање може да добије или спречи ратове. Сједињене Државе убрзано развијају идеју информативног ратовања или „инфодоктрину“. Она треба командовању да омогући да „зада нокаут ударац и пре избијања традиционалних непријатељстава“, а савремена и будућа компјутерска технологија треба да измени (и већ га мења) однос снага у свету.

Потребна пажња је посвећена системима веза, односно усавршавању глобалне мреже, која ће повезивати све елементе ОС САД и савезнике. У вези с тим је и електронски рат, тј. ометање и уништавање система комуникација, као и информативне диверзије – убацивање у противничке везе с лажним информацијама и подацима.

Шпијунирање је посебно обрађено, почев од неких примера из прошлости до потреба за прилагођавањем захтевима савремене стратегије. Аутори указују на одређену „ускост“ и застарелост схватања дела агентуре САД, која још не схвата да нема области живота која није интересантна за савремено ратоводство. Међутим, посебан проблем је огромна количина информација која кружи светом, па аналитичари често, због масе прикупљених података, губе осећај за основне потребе. Осим тога, у демократским системима шпијунажу ограничава инсистирање јавног мњења на јавности рада државних служби (и тајних).

Будући да су у савременом свету незаобилазна тема и медији, њима је посвећена посебна пажња. Потенцира се коришћење медија у форми-

рању жељеног расположења код властите нације и савезника, али и код противника. Наводи се да су САД у рату у Персијском заливу бациле 29 милиона летака на Ирак с упутствима ирачким војницима како да се предају, обећањима да ће имати хуман третман у заробљеништву, па чак и упозорењима на нападе који ће уследити. Није занемарен значај ниједног средства јавних медија, а издвојена је телевизија, као најбржи и најуверљивији медиј, јер ништа није убедљивије од „живе“ слике.

Опасност

Искуства везана за развој форми рата у другом и трећем таласу указују да су иновације које су уводиле водеће земље у својим значајним епохама (Француска са својом револуцијом 1792, САД са Ваздушнокопненом битком – ратом у Персијском заливу) веома брзо прихватале и, барем делимично, примењивале и друге земље. Сада је то посебно очигледно, када су економске могућности чинилац ограничења реализацији нових ратних форми чак и за богате САД – „буџет покреће стратегију, стратегија не покреће буџет“ (*D. Cheney*). Међутим, индустријска производња за војне потребе, каква је била за време другог таласа, створила је трговину смрћу и у том облику више није могућа. Опасност је у могућности садашње економије да се брзо преоријентише на ратну производњу, што аутори називају подруштљавањем рата, па ће ускоро неке најмање и најсиромашније земље, под лошим владама, имати застрашујуће војне могућности – „они од лемеша праве сабље“ (лемеш је део плуга, прим. аутора приказа). Међутим, опасност је и у могућностима богатих и развијених земаља да производе средства двоструке намене, па аналитичари кажу: „војске будућности ће пловити у мору цивилних технологија“. Јер, незадрживо нарастање знања и развој нових технологија бришу границу између цивилне и војне производње.

Посебна опасност су неки глобални проблеми који измичу контроли великих сила. На пример, нуклеарно оружје је доступно скоро свакоме. Око 3.000 t високо обогаћеног уранијума плови на бродовима по свету, а свега 30 t је под контролом међународне организације *IAEA*, па будућност може да буде застрашујућа уколико се нуклеарних средстава дочепају неодговорни и терористички настројени „глобални гладиджатори“. Тврди се да је у САД већ било 50 покушаја да се изнуди новац нуклеарним претњама. Истовремено, у нуклеарном клубу има већ 20 држава, а око 60 држава може да се домогне нуклеарног оружја, што је прави зли дух пуштен из боце.

Говорећи о новим опасностима по мир аутори наводе појаву илузије код богатих нација да су по завршетку „хладног рата“ и паду Берлинског зида, упркос избијању „малих“ ратова, чак и на Балкану, велике земље постале безбедне. Међутим, велика је заблуда да мали ратови не могу ескалирати толико да угрозе безбедност богатих и великих. Исцепкани свет ври, а сиромашнима и малима нису недоступне високе и ра-

зарађује технологије. Осим тога, регије опасних жаришта протежу се и на земље какве су Русија, Кина, Индија и Пакистан.

Савремене економије „омекшавају“ или, чак, бришу државне границе, а медијска средства их и не признају, па је олакшано ширење разних утицаја и створена је ситуација у којој је угрожена мирна међузависност. Јер, што је више земаља укључено у асоцијације, то су теже последице поремећаја међузависности, а они се могу изазвати из најудаљенијег дела света, на пример, информативном мрежом. Све то компликује чињеница да је свет још трослојан и тростран – упоредо постоје економије сва три таласа. Наравно, сиромашни (први талас) вуку доле, богати (трећи талас) хоће да изађу из те замке, а у све то су снажно умешани екстремни религиозни чиниоци. У таквој подели садашњег света су велике опасности по мир, па „у периоду крајњих турбуленција и опасности које долазе опстанак ће зависити од тога да урадимо нешто што нико није урадио у последња два века. Као што смо пронашли нову ратну форму, мораћемо пронаћи и нову форму мира“.

Мир

Аутори закључују да досадашњи међународни механизми, укључујући Друштво народа и Уједињене нације, нису успешно одговорили на питање како да се очува мир у свету. Као пример узимају и ситуацију на Балкану, односно на просторима претходне Југославије последњих година. Будући да ниједна земља не шаље радо своје војнике у мировне мисије по свету, аутори разматрају различите форме активности за смиривање конфликтних ситуација. Тако се помиње и могућност формирања професионалних снага за брзе интервенције, састављених од добровољаца из целог света, под окриљем УН или неке међународне „корпорације за мир“. Један од услова за одржавање мира било би отворено небо за контролу могућих ратних жаришта у свету, као и пажљиво праћење ратних технологија и трговине наоружањем. Неопходно је и да се информативно прате немири изазвани распадом неких досадашњих држава и стварањем бројних нових држава чији различити интереси могу да буду узрок нових врста ратова. Непредвидиве ситуације могу настати због чињенице да су међународне границе све порозније и да мултинационалне компаније прекривају цео свет, уз минималну националну контролу, а посебан проблем је конфесионална измешаност, уз очигледан верски екстремизам на разним странама света. Уз све то, будућност ће карактерисати све убрзаније промене – њихов замајац се све брже окреће – али оне се не дешавају истом брзином на глобалном плану, па су те разлике у брзини могући узрок сукоба. Чињеница је да се глобални систем стално мења и да његови делови постају веома рањиви на спољне утицаје. Различите потребе земаља првог и другог таласа, у односу на трећи талас, стварају и

различите „националне интересе“, а „нови светски поредак“, који заговарају САД, може да изазове нове сукобе. Ипак, према ауторима, има услова и за нове форме мира.

Закључак

Дело *Рат и антират* садржи исцрпне вишегодишње анализе западних (америчких) војних стратегија. Консултовани су најпознатији светски ауторитети из области војне мисли (аутори, дела, институти и доктринарна правила), а у библиографији је наведено 400 извора. У делу су луцидно приказани сви чиниоци савременог света који одређују меру мира и рата. Веома је логична и концизна историјска повезаност узрока и последица рата – мира, а посебно је наглашен ослонац на најновија стратегијска и доктринарна правила САД и Атлантског пакта. У делу су предвиђени будући конфликти – снаге, средства, методи, учесници, на основу веома уверљивих елемената анализе историјских узрока, постојећег стања и будућих људских и материјалних потенцијала.

Аутори не нуде коначне одговоре на постављена питања, али ауторитативно дефинишу бројне проблеме садашњице и будућности, и дају обиље информација за анализу, веома корисних за разумевање процеса развоја савремене стратегије вођења рата, али и перспектива могућег мира у 21. веку. Приказана књига је веома значајна за војне мислиоце, теоретичаре и практичаре. Реч је о пожељној, веома квалитетној литератури за високе војне школе и више команде, али и за цивилне структуре које се баве стратегијом развоја државе и међународним односима.